

BENEDEK SZABOLCS A brassói vonat

A postáskisasszonyok haláláról minden lap beszámolt. Igen, az összes, kivétel nélkül. Kétségkívül ez volt a tragikus események legszívbeemarkolóbb, legmegindítóbb és egyben legszimbolikusabb eleme.

Egyes részletekben viszont nem értettek egyet a lapok. Ebben sincs semmi meglepő. Az addig oly nagy hévvel csatázó újságok a körülményeknek, valamint bizonyos, hol papíron konkrétan lefektetett, hol szóban és írásban egyaránt előszeretettel hangoztatott erkölcsi törvényeknek engedelmességre – csakúgy, mint a pártok a Parlamentben –, immáron két és fél esztendeje soha nem látott egységet alkottak. Mindegy volt, hogy az ember a Népszavát, a Budapesti Naplót, Az Estet vagy netán a Pesti Futárt vette a kezébe, szinte szóról szóra ugyanaz volt mindenben. Azok a hírlapírók (akár a mögöttük álló politikusok), akik nem is olyan sokkal korábban nagy lelkesedéssel és hévvel csépelelték egymást, és ugrásra készen figyelték a másíknak minden szavát, keresvén, hogy mikor mibe köthetnek bele és csinálhatnak belőle ország-világra szóló botrányt, szenzációt, most egymásnak válllvetve, egymást erősítve és támogatva bólogattak és írták meg kötelességtudóan mindazt, amit írniuk lehetett s kellett.

A hangsúly azon a bizonyos „szinté”-n van.

Az egyik újság Rózának hívta a postáskisasszonyok egyikét. Fura módon ez az egyetlen hölgy lett néven nevezve a hivatalt ért rajtaütésről szóló tudósításokban. Másokról legfőljebb annyiban tettek említést, hogy többen voltak – volt, aki szerint ketten, volt, aki szerint hárman. De olyan lap is akadt, amelyik egyszerűen nem vett tudomást a többiekről. Merthogy vasárnap este lévén egyetlen hölgy volt szolgálatban, és pontum. Aki nem hiszi, járjon utána. Vagy nézze meg a hajdani konkurencia öles cikkében, hogy az miről ír.

Róza kisasszony ült a szolgálati helyén, a távírógép mögött, és a negédességet nem nélkülöző, mármár irodalomba hajló beszámolókat szerint egy csöppet sem búslakodott azon, hogy ezt a gyönyörű, nyári utolsó hétvégét egyenruhában, munkával kellett töltenie. Mindenki tudja, hogy ezek nem azok az

idők, amikor ilyen apróságokon szabadna fönnakadni. Különösen nem ott, ahol – mint rövidesen kiderült – egyesek hónapok óta meglehetősen feszültséget sejtene, sőt, már-már érezni vélik a levegőben a puszkapor szagát.

Nyolc óra volt vagy tíz? Ebben a kérdésben is megoszlottak a lapok. Egy bizonyos, hogy már besötétedett. Tiszta volt az ég, szépen ragyogtak a csillagok. Meleg volt, de nem zavaróan meleg, a hegyek felől szokás szerint most is fújt a szél. A kertekben és az épületek háta mögött versenyt ciripeltek a tücskök. Kistelepülés lévén korán nyugovóra tértek az emberek: a házak sötétségbe burkolóztak, csak néhány ablakban égett a fény. Például ott, ahová a szolgálat kötelessége szólította a csendőröket és a távírda mögött ügyelő postásokat.

Róza kisasszony előtt, a gép mellett, az asztalon vékonyka könyv hevert. Nem is könyv volt az, hanem egy kapcsokkal összefogott füzetes regény. Hogy ki írta, az nem számított. Annak se volt fontos, aki a füzetet kiadta: a címlapon nem is tüntette föl a szerző nevét, csak valahol bent, mintegy mellékesen, az egyik belső oldalon. A lényeg, hogy ez a rövidke kis ponyvaregény a szerelemről szólt. Szerelemről és háborúról. Magányos kisasszonyok szívesen lapozgatnak ilyet csillagfényes nyár végi éjszakán. Persze csakis akkor, amikor nem kezd el kopogni a távírógép, vagy nem kell sürgősen üzenetet írniuk.

Mondjuk arról, hogy egyszeriben puskaropogás törte össze az este meghitt csöndjét.

Nos, ebben a kérdésben se jutottak közös nevezőre a lapok. Mert ugyanis míg az egyik puszkáról beszélt, addig a másik arról számolt be érzékletes hévvel, hogy Predeál városának vasárnap esti nyugalomát hirtelen egy nagy robbanás zavarta meg. Egy másik újság ugyanakkor nem akart döntnök lenni és nem is bírt dülőre jutni saját magával sem robbanás avagy puskaropogás ügyében, ezért eme momentumot átugrotta, és helyette azt ecsetelte, hogy a betörés hírére Rózsa kisasszony azonnal kopogni kezdte Brassóba a drámai szavakat:

– Istenem, végünk van, mi történik velünk?!

Mások, akik történetesen Rozika néven emlegették a hölgyet, tudni vélték, hogy a talpraesett és politikai kérdésekben tájékozott kisasszonyok azonnal rájöttek, miről van szó, és egyenesen azt sürgönyözték Brassóba, hogy megtörtént az, amire egyesek már hetek, sőt hónapok óta számítottak: itt vannak a románok, betörték az ezeréves határokat.

Részlet egy készülő regényből.

Elsőként azt a szépen festett, szálfagyenes sorompót döntötték le, amely kézzelfogható bizonyossággént választotta el egymástól a Román Királyságot és az Osztrák–Magyar Monarchiát. Ez volt a jel: amint két bikatermetű granicsár – így nevezték arrafelé a határon szolgálatot teljesítőket – kiütötte a helyéről a sorompó tartóoszlopait, százával, sőt ezrével rohanták meg a csendőrség közvetlenül mellette álló kicsiny, ám annál impozánsabb épületét. A meglepetésből ocsúdó magyarok természetesen viszonzták a tüzet (ennek hangját hallhatták a határtól szintén néhány lépésnyire lévő postahivatalban Rózáék, avagy Rozikáék, netán Rózsáék), ám hiába minden vitézség, hősiesség, a túlerővel szemben nem sokra mentek: a délkelet felől számolatlanul hömpölygő, állig felfegyverzett románok hamar elfoglalták nemcsak a határállomást, de egész Predeált is.

A támadók egyes egységei már a Tömösi-szorosban jártak, amikor a kötelességükről egyetlen pillanatra sem elfeledkező postáskisasszonyok szertekürtölték Brassó, majd onnantól tovább Erdély többi nagyvárosa felé, hogy riadó, itt az ellenség, kitört a háború. Utolsó üzenetük egy kétségbeesett sikoly volt: „Jaj, már itt vannak, mit csináljunk...” – a szalag itt megszakadt. A románok rajtaütöttek a postahivatalon, és lelőtték, lekaszabolták a bent lévőket.

A Pesti Futár – fénykép híján – rajzot közölt Róza kisasszonyról, amint az asztalra borulva fekszik a távirógép és a füzetes szerelmes regény között: szeme csukva, arcocskája sima, ruhája tiszta, vonásai egyenesek, egyszóval olyan, mintha aludna, csupán a homlokán lévő sötét folt és a belőle szivárgó, tussal gondosan kihúzott vércsík jelzi a tragédiát.

A vér a rajz készítője szerint a füzetes regény szerző nélküli címlapjára is ráfolyt.

A történeteket a határ mellől menekülő – helyesebben szólva onnét visszavonuló csendőregységek túlélői mesélték el a betörés hírére Erdélybe özönlő hírlapíróknak. A festői Predeál igen hamar az ellenség kezébe került, és órákon belül nyitva állt az út Brassó felé.

– Csak annak számára meglepetés ez, kérem, akinek nincsen nyitva a szeme – magyarázta az azon a tragikus éjjelen a szolgálatot vezető Simon Pál csendőrmester Az Est sűrűn bólogató tudósítójának. – Számomra például teljességgel világos volt, hogy valami készül. Legföljebb ott tévedtem, megmondom őszintén, hogy nem akkorra vártam a támadást. Mert a vasárnap este mégiscsak vasárnap este, ugyebár.

– Milyen előjelekből következtetett a román betö-résre, őrmester úr?

A válasz előtt a megfontolás egyik legszembetűnőbb jeleként Simon Pál csavart egyet kackiás bajuszán.

– Kérem szépen, Predeál városában rengeteg villa van. Amolyan félig-meddig üdülőtelepülés ez, tudja, egy óra vonatozásra Brassótól, magas hegyek között. Tényleg nagyon szép kis hely az, kérem. Igazán kár érte. – Az Est olvasói ennél a résznél maguk is megindulva fogadhatták, hogy „a marcona képű, sok vihart látott őrmester különben oly szigorú és férfias tekintete ekkor elpárasodott”. – Szóval, ott vannak azok a villák. Nagyon takaros épületek. Közülük nem egyet a románok vettek meg. Úgy, ahogyan Erdélyben mostanában szokás. Érti, ugye, miről beszélek? Nos, kérem, hát azokból a villákból nemrégiben mind egy szálíg eltűntek a tulajdonosok. Én jeleztem is ezt a dolgot a közvetlen felettesemnek, Bakó kapitány úrnak, Isten nyugosztalja, vitézül küzdött, ám elesett a granicsárok első nagy rohamánál... – Simon Pál ismét igazított egyet a bajuszon –, vagyis hát javasoltam neki, hogy ezt meg kellene telefonozni Brassóba, vagy akár följebb, a kormánybiztos úrnak Kolozsvárra, esetleg egyenesen Budapestre is, de ő azt mondta, hogy ez nem a mi dolgunk, mi katonák vagyunk, a politikát hagyjuk az abban járatosakra.

Simon Pál különben azok álláspontját osztotta, akik szerint a támadást nem puskaropogás, hanem egy nagy pukkanás vezette be. Kovács Béla csendőrtizedes pedig egyenesen arról beszélt, szintén Az Estben, hogy az a robaj a predeáli vasúti alagút fölrobbantásának hangja volt. A határállomást negyven csendőr védte, akik közül többen – Simon őrmester utasítására és a szolgálati szabályzat előírásainak megfelelően – hol fedezékeket keresve, hol a földön kúszva megindultak a zaj forrása felé, amikor a sötétből puskatűz fogadta őket. Sokan ekkor, az első lövéseknél estek el.

– Nagyon kemény harcok folytak a határállomás körül – ezt illusztrálandó Kovács Béla megmutatta felkötött, hatalmas pólyába bugyolált karját a pesti hírlapírónak, és roppant mód sajnálta, hogy amaz nem hozott magával fényképezőmasinát. Persze az amúgy is mindössze a karját tudta volna megörökíteni, a sántaságát nem. – Vitézül küzdöttünk, védtük a hazát, de a túlerővel szemben tehetetlenek voltunk. Az őrmester úr ekkor telefonozott Brassóba, és tudatta, hogy betörték a románok, de amazok eleinte nem hittek neki.

– Hiába jelentettem az őrnagy úrnak, hogy mi történt, ő egyre csak azt mondogatta, hogy ez lehetetlen, mivel hétfő reggelre várták a hadüzenetet – vette vissza a szót Simon Pál. – Csupán akkor hitte el végre, amikor eltartottam a fülemtől a telefont, hogy hallja a fegyverropogást. Kérdeztem tőle, mi a parancs, mire arra utasított, hogy amennyiben túlerővel állunk szemben, mentsük, ami menthető, majd haladéktalanul vonuljunk vissza.

– A postahivatal menthető lett volna?

A kérdés kétségkívül kellemetlenül hangzott. Kovács Béla nem is akart rá válaszolni: hátradőlt a kemény kórházi vánkossra, és hátul, a feje alatt összekulcsolta két kezét, jelezvén, hogy mostantól az őrmesterre bízta a felelősséget. Amaz megtapogatta az átvérzett kötést a térde fölött, krárogott, azután az eddigieknél csöndesebben azt mondta:

– Rengetegen voltak a románok, kérem. Rengetegen. Hiszen nem sokra rá Brassó is elesett. Ha kaptunk volna erősítést idejében, nem mondom... De nem kaptunk. A politikusok azt gondolták, hogy csak a rémhírek jönnek odaátról. Aztán tessék, bekövetkezett a tragédia. Ám ezeket ne írja meg. Bajom eshet belőle.

A riporter a bizalom fenntartása végett letette az addig szorgosan forgatott tintaceruzát. Kicsit közelebb hajolt az őrmesterhez.

– Maga ismerte azt a postáskisasszonyt?

– A Rózát? Hogyne ismertem volna. Nagyon szép teremtés... volt.

– Rózsika – szólt közbe a tizedes, anélkül, hogy odapillantott volna.

– Hogyan? – mordult rá Simon Pál.

– Azt mondom, kérem, hogy tudtommal Rózsika a neve. Én úgy ismerem.

– Róza. Rózának hívják.

A tizedes, amennyire fektében tudta, megvonta a vállát.

– Igenis, kérem. Legyen akkor Róza.

Miközben ez a rövid dialógus zajlott, a pesti riporter ismét ujjai közé fogta a tintaceruzát, és észrevehetetlen mozdulatokkal pár szót firkált a térdein heverő jegyzetfüzetbe.

– Ez kérem a legszomorúbb része a történetnek – mondta búsan a csendőrmester. – Ahogyan azokat a virágszálatokat legyilkolták. Az ártatlanokat. Hiszen ők nem tehettek semmiről! Civilek! Csak a munkájukat végezték. Teljesítették a kötelességüket. Föllármázták egész Erdélyt, mindenkit riadóztattak, hogy itt az ellenség.

– Talán épp ettől tartottak a románok is – jegyezte meg a riporter. – Mármint a sürgönyöktől. Mert így elmarad a meglepetés. Ezért ölték meg azonnal, gondolkodás nélkül őket.

– A meglepetés nem maradt el – Simon Pál nagyot sóhajtott. – Előtte mindenki olyan rettenetesen okosnak mutatkozott. Aztán tessék, meg lehet nézni, mi lett belőle – az őrmester tett egy széles mozdulatot a kórteremben heverő többi sebesült felé, majd most már szinte suttogva ismételte meg: – De ezt se tessék megírni, kérem.

A hírlapíró bólintott, és zakójának belső zsebébe dugta a tintaceruzát.

– Mindent azért nem lehet elhallgatni – mondta. – Ennek a tragédiának felelősei vannak. Utána kell járni és föl kell tárni, hogy miért történt mindez. Kinek a hibájából és kinek a gondatlanságából. Nyilvánvalóan a politikus urakéból, ugyebár.

– Kérem szépen – az őrmester arca most egyszeriben ijedtté változott –, amennyiben ilyenekről tessék írni, akkor mégiscsak tessék kihagyni belőle a nevünket...

A hírlapíró megnyugtatta őket, hogy ez a kórházi tudósítás csupán az első része lesz a cikksorozatának, amelyet különben addig kíván folytatni, amíg föl nem tárja a román betörés keltette tragédiáig vezető okokat. Természetesen mindig csak annyit ír meg, amennyire a megkérdezettek fölhatalmazást adnak. Ennél a pontnál azonban el is búcsúzott a két csendőrtől, hogy a riportot idejében papírra vethesse és föladhassa.

Sietnie kellett, hiszen a kolozsvári postán ezekben a napokban hatalmas volt a csődület – a Monarchia minden területéről érkezett tudósítók egymás kezéből kapdosták ki a telefonokat és a sürgönygépeket, hogy haladéktalanul tájékoztathassák lapjaikat és olvasóikat a szenzációról: a háború immáron áterjedt a birodalom területére is. Az Est tudósítójának is hosszú órákat kellett várakoznia, mikorra hozzájutott egy, a megannyi kéz szüntelen tapogatásától már teljesen átforrósodott távbeszélő készülékhez. Miközben erőszakosan kinyilvánított türelmetlenséggel folyton a sarkára tapostak, kényszerű hadarással beolvasta a zsírfoltos kávéházi papírra apró betűkkel és sűrű sorokban írott szöveget. Miután végzett, a papírt ideges mozdulattal a zsebébe gyúrta, majd az első dolga volt odakint bedobni egy utcai szemetesbe: még véletlenül se akarta többé látni, ugyanis nemhogy tartott tőle, de egyenest biztos volt abban, hogy tele van

a nagy sietségben észrevétlen maradt hibákkal; mint ahogy arra is igen jó esély volt, hogy Az Est gyorsírókisasszonya a recsegő készülékből és a folytonos háttérzajból eredően a szöveg egy részét nem, avagy nem úgy értette, ahogyan kellett volna. A hírlapíró az efféle afféroból ha nem is okulva, de tapasztalást szerevén éppen ezért már évek óta nem olvasta vissza megjelent anyagait – tartott tőle, hogy fölboszszantja velük magát.

Arra viszont jó volt a kollégákkal való tülekedés és a hosszú várakozás, hogy újabb híreket és valóságnak mondott értesüléseket szedjen össze. Például arról, hogy nem sokkal a támadás előtt a predeáli határ magyar oldalán egy csapatnyi ember jelentkezett (férfiak, nők, gyermekek vegyesen), akik magukat a Monarchia alattvalóinak mondták, és állításuk szerint azért menekültek el Romániából, mert ott mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy órákon belül kitör a háború. Hogy honnét szedték ezt, arról megoszlott a vitatkozó hírlapírók véleménye. A dolog kétségkívül rejtélyesnek tűnt, hiszen mint a lapok is beszámoltak róla, a támadás időpontja vasárnap délután, a bukaresti koronatanácson dőlt el, a hadüzenet tényét pedig csupán akkor jelentette be Bécsben a román követ, amikor Predeálon már harcok dúltak.

A (remélhetően) átmenetileg Budapesten megjelenő Brassói Lapok munkatársa ugyanakkor nagy hévvel hangoztatta, hogy hiába a románok addig oly gyakran emlegetett álláspontja, miszerint továbbra is fenntartják semlegességüket, és nem szándékozzák fölrúgni a Monarchiával még 1883-ban megkötött szerződést, azt, hogy valami készül, csupán az nem vette észre, aki nem is akarta észrevenni. A határ túloldalára átjáró üzletemberek és kereskedők hónapok óta arról számoltak be, hogy odaát mozgósítás zajlik: rendre katonákkal teli szerelvényeket láttak, amelyek hol az újonc regrutákat szállították, hol pedig az ország más részeiről odarendelt, állig fölfegyverzett egységeket. Erős a gyanú, hogy mindezekről kormányzati körökben is értesültek – ha mégse, akkor megette a fene az egészset, az ilyesmit jobb nem is föltételezni –, az Erdélyt irányító kormánybiztosnak muszáj volt tudnia róla, mint ahogy az is kétségtelen, hogy értesítette róla a miniszterelnököt is. Hogy ennek ellenére miért kellett mégis annak történnie, ami történt, az más lapra tartozik.

A vita és a találgatás azonban jobbra maradt a kollegiális beszélgetések körében, arra senki nem vállalkozott – állapította meg magában Az Est tudó-

sítója, miután föllapozta a konkurenciát –, hogy az egymás között elhangzott szóbeszédet papírra vesse. A lapok egyetértettek abban, hogy román részről hitszegés történt, és a magyar kormány és hadvezetés legfőbb feladata most az, hogy előbb megállítsa az ellenséges előrenyomulást, majd visszaszorítsa a támadókat az ezeréves határokon túlra. Sőt, akár egy ellencsapás is indokolt volna, immáron román területen. Tulajdonképpen (ebben is közös nevezőn voltak az újságok) még szerencsésnek is mondhatjuk magunkat a tekintetben, hogy a románok a kezdeti nagy lendület és Brassó bevétele után visszafogták magukat, és az addigiaknál sokkal lassabban haladtak tovább. Mintha ők se számítottak volna arra, hogy a határ teljes hatszáz kilométeres vonalában, Orsovától a Tölgyesi-hágóig mindössze alig harmincezer, többnyire hiányosan fölfegyverzett honvéd áll velük szemben. Nem számítva persze a sebtében összeverbuvált népfelkelő csapatokat, akik viszont az első puskalövések után letették a fegyvert. Amennyiben a románok tartották volna a maguk dik-tálta kezdeti tempót, egyetlen elsöprő rohammal könnyűszerrel eljuthattak volna Kolozsvárig, utána viszont már csak a Királyhágónál mutatkozott volna némi esély a megállításukra, különben nyitva állott volna előttük az út az Alföld és Budapest felé.

Beszélni lehetett ezekről, írni kevésbé. A világháború addigi két esztendeje e téren is megváltoztatta a hírlapok hangját és szokásait. A hadügyekre tekintettel új rendelkezések léptek életbe, illetve előszedtek olyan jogszabályokat, amelyek ugyan korábbról fogva léteztek, csak éppen nem alkalmazták őket – és a mindezidáig csöndesen bóbiskoló cenzúra is fölébredt. Senki nem szeretett volna üres hasábkokkal, netán oldalakkal megjelenni.

A Brassói Lapok tudósítója különös érzékletességgel, könnyes szemmel és rebegő hangon mesélt arról a bizonyos utolsó vasárnapról. Gyönyörű idő volt, az égen egyetlen felhő sem látszott, amely akár némi aggodalomra adhatott volna okot a hamarosan bekövetkező vihart illetően. Délelőtt a Bethlen téren a néhány nappal korábban a városba érkezett 82. székely gyalogezred zenekara térzenét adott elő – persze gyanakvóbb természetűek számára annak már eleve föl kellett volna tűnnie, hogy egyszerűen egy teljes katonai egységet vezényeltek Brassóba, ugyanakkor az is tény, hogy háború van, és noha az egészen addig a napig a határokon kívül zajlott, a hadoszlopok ideoda vonulásában nincsen semmi különös.

– Megvallom őszintén, kérlek szépen, én se gyanakodtam semmi rosszra – rebegte a brassói újságíró, aki a második pohárka nyilvánvalóan hamis abszint után összetegeződött Az Est riporterével. – Elvégre oly szépnek tűnt minden! Fölöttünk kéklőn ragyogott az ég, a térzene mind hangzás, mind látvány tekintében pompázatosnak bizonyult, délutánra pedig, mint minden vasárnap délután, megteltek a sétányok és a kirándulóhelyek a gyönyörű hölgyekkel és az elegáns urakkal. S amikor a lenyugvó Nap még egyszer megpihent a Királykő ormai fölött, még akkor se, érted, barátom, még akkor se sejtette senki, hogy a nyalka székely vitézek közül hamarosan számosan halottak lesznek, a szép leányok és a snájdig ifjak pedig rövidesen a vasútállomáson egymás lábát tapossák, hogy fölférjenek egy Kolozsvárra induló, menekülteket szállító vonatra...

A tudósító Láncki Bernátként mutatkozott be a pesti kollégának. Hogy ez valódi, netán fölvetett név volt-e, tollal és papírral foglalatostkodók körében nem elegáns firtatni, így hát ő se kérdezte a másiktól a névjegyére nyomtatott Szállási Titusz név eredetét.

– Beszélni akarok a kormánybiztossal – jelentette ki nagy elszántsággal amaz. – Meg akarom kérdezni bizonyos dolgokról. Hátha végre legalább ő tudna minden tekintetben kielégítő magyarázatokat adni.

– Bizonyára tudna. A kormánybiztos nem buta ember – Láncki Bernát hirtelen közelebb hajolt a kicsi és enyhén billegő asztal túloldalán ülő Szállásihoz, és majdnem suttogva azt mondta: – Csakhogy az ő keze sem ér el mindenhova, barátom! Ez már politika, mégpedig nagypolitika. Világpolitikai kérdés! Jobb nem beleártanunk magunkat.

Szállási Titusz megrázta a fejét.

– Én nem félek semmitől, kedves kolléga. Épp eleget láttam és tapasztaltam már ahhoz, hogy ne féljek.

– Ugyan, kérlek! Olyan ember nincsen, aki nem fél – Láncki Bernát berögzült mozdulatokkal a zakója felső részét tapogatta, azután eszébe jutott, hogy nincs nála szivar. Mostanában egyre nehezebb beszerezni. – Azt mondják, hogy az az igazi bátor-ság, amikor bevalljuk a féltremléseinket.

A pesti kolléga erre nem szólt semmit, helyette a zsebébe nyúlt, és elővette a tárcáját. Cigarettaival kínálta Lánckit. Amaz hálás ábrázattal elfogadta.

– Haditudósító voltál? – kérdezte utána.

– Igen – hangzott a válasz. – Voltam az is. Mindjárt az első csapatok nyomában átmentem Szerbiába. Jártam Galíciában is. Most azonban nem erre gondolok.

– Hanem mire?

Szállási Titusz mintha habozott volna:

– Majd egyszer talán elmondom.

Láncki Bernát megértően bólintott: mindenkinek megvannak a maga sötét kis titkai.

– Idefigyeljél! – Most kiegyenesedett a székben, nem törődve az esetleges nem kívánt hallgatózókkal. – A kormánybiztos, Betegh Miklós bizonyára tudott a román készülődésről. De ezt se neked, se másnak soha nem fogja bevallani. Majd legfőljebb a memoárjaiban megírja évek múltán valamikor... A szálakat ebben az ügyben nem Kolozsvárott mozgatják, még csak nem is Budapesten. Hanem Bécsben, a Monarchia külügyminisztériumában. Sőt még azon is túl: Berlinben. Mit gondolsz, miért termett itt hirtelenjében annyi német katona? Nyilván ők is sejtették, sőt tudták, hogy a románok mire készülnek. Előbb, mint amazok, akik meghozták a döntést a bukaresti kormánytanácson.

– Akkor végképp nem értem, miért nem készültök föl rendesen...

– Mindenki tudja, hogy a románok Erdélyt akarják. Evvel itt, mifelénk évtizedek óta mindenki tisztában van. S tudod, most nagyon rondát mondok, de akkor is, a maguk szemszögéből meg tudom őket érteni: hát mikor nyújsák ki érte a kezüket, ha nem most, háborús időkben? Ilyenkor nem számít a szerződés, meg hogy ők állítólag afféle csendes szövetségesei volnának a központi hatalmaknak. A fenéket! Az egy kényyszerű lépés volt annak idején a részük-ről, mivel biztos kapaszkodót, támaszt kerestek a törökök és az oroszok ellenében. De ez már régóta csak kutya-macska barátság. Most adódott a lehetőség, az antant is fölbiztatta őket, hát megindították a támadást. Ostoba ember, aki nem számított rá. S ismétlem – Láncki Bernát mutatójával teátrálisan megkopogtatta az ütött-kopott asztallapot –: se a kormánybiztos nem buta, se a miniszterelnök. Lehet róluk sok mindent mondani, ám hogy ostobák lennének, az, barátom, vaskos tévedés.

A Brassói Lapok munkatársa még egy utolsót szívott a gyorsan égő, vékonyka cigarettácskából, a cikket azonban – figyelte meg Szállási Titusz – nem a hamutartóba dobta, mint pesti kávéházakban szokás, hanem a földre.

– Értem én, kolléga, értem, és köszönöm a fölvilágosítást. Azt viszont továbbra se bírom fölfogni, hogy miért kellett hagyni, hogy a hátországban front nyíl-jék, meghaljon számtalan ember, köztük civilek, és

hogy százezrek kényszerüljenek elhagyni az otthonaikat? Erre mi szükség volt? Kinek állt ez érdekében?

Lánczi Bernát megcsóválta üstökét.

– Jobb nem belelátani és beleártani magunkat ebbe, cimbor! Ki tudja, mi mindent főznek ki a politika sötét bugyraiban? Én a magam eszével csupán azt bírom kisilabizálni, hogy mi vagyunk a megtámadottak, és az ilyesmi másként esik majd a mérleg serpenyőjébe a háború után, amikor mindenkit elszámoltatnak. De neked változatlanul azt tanácsolom, hogy ne kutakodj ebben. Ha beszélni akarsz a kormánybiztossal, hát beszélj, azonban saját magadnak és a lapodnak ártasz, amennyiben rossz kérdéseket teszel föl. Írd meg, amit látsz, a többit bízd a politikusokra. Meg a hadseregre. Rövidesen megindul az ellentámadás. Meglátod, a karácsonyt már Brassóban fogjuk ünnepelni. S akkor megint olyan szép lesz, mint nem is olyan rég...

A nagy szívű, költői vénával jócskán megáldott, behemót fiúnak megint könnyek csillogtak a szemében.

A kávéház előtt, a főtéren táborozó menekültek viszont korántsem tűntek ennyire bizakodónak. A megszállt területekről egyre csak újabb és újabb tömegek érkeztek – ki vonaton, ki szekéren, ki gyalog. Minden nap további sátrakat kellett fölállítani a Szent Mihály-templom körül. Az itt ragadtak körében nemigen lehetett magyar szót hallani: a dél-erdélyi magyarok mintha nem bíztak volna abban, hogy a Monarchia német támogatással hadrendbe állt csapatai belátható időn belül meg bírják állítani az ellenséges előnyomulást, ezért többnyire továbbmentek a Királyhágón is túlra, Magyarország belseje, főleg Budapest felé. Leginkább a szászok marad-

tak Kolozsvár főterén – valamint azok a románok, akik eddig is a Monarchia alattvalói voltak, és most hullámozó érzelmek közepette mégis jobbnak látták hátrébb húzódni a front elől.

Szeptember eleje volt, pompás idő, a nap épp olyan ragyogóan sütött, mint néhány nappal korábban, a béke utolsó perceiben, azon a Lánczi Bernát által annyira szépen ecsetelt augusztus végi vasárnapon. Amint elhagyta a kávéházat, és búcsút vett az ágybérlete felé igyekvő újdonsült ismerősétől, Szállási Titusz a kormánybiztos palotája felé irányozta lépteit. Elszánt volt és határozott. Igenis meg fogja interjúvolni a méltóságos urat, és igenis föl fog bizonyos kérdéseket tenni neki. Az Est mostanára mindenki által elismerten első helyet vívott ki a többi újság között. A külföldi lapok is rendre reá hivatkoztak, amikor Magyarország ügyeiről, netán hivatalos álláspontjáról kívántak tudósítani. Kétségkívül ingoványos terep, ahová Szállási Titusz készült, ám a vezető státust Az Est éppen avval érte el, hogy nem csak pontosan beszámolt az eseményekről, de – amennyire a körülmények engedték – változatlanul igyekezett a háta mögé is pillantani a dolgoknak.

Előbb azonban Szállási még beugrott a postára, megnézni, megérkeztek-e a legfrissebb budapesti lapok. Megérkeztek. Ott volt köztük Az Est legfrissebb száma is, és a hírlapíró bosszankodva látta, hogy kórházi tudósítását erősen meghúzva, az eredetihez képest feleakkora terjedelemben közölték. Hamar rájött arra, hogy miért: a szemközti oldalon ott volt egy rövid hír arról, hogy a predeáli postáskisasszonyok, Sziebert Róza és két kolleginája az egyik menekültvonattal épségben megérkeztek Budapestre.

